

USTROJ DIVIZIJSKIH STOŽERA NJEMAČKE KOPNENE VOJSKE U DRUGOM SVJETSKOM RATU

Mario Werhas *

UDK: 355.311.7:355.311.5(430)“1939/1945”
94(100)“1939/1945”:355.311(430)

Pregledni rad

Primljeno: 3.IV.2009.

Prihvaćeno: 5.V.2009.

Sažetak

Divizije su najviše taktičke postrojbe stalnog sastava i od njihove pojave sredinom 18. stoljeća pa sve do sredine 20. stoljeća predstavljaju okosnicu izračuna veličine oružanih snaga. Njemačke oružane snage od 1935. do 1945. godine ustrojile su oko osamsto različitih divizijskih stožera. Osnovna intencija ovoga rada je upoznavanje s ustrojem karakterističnih (i najbrojnijih) divizijskih stožera, kroz detaljan opis i objašnjenje svih dužnosti unutar njih. Ne manje bitan je i pokušaj autora da kroz spomenuto opisivanje i objašnjavanje, te prevođenje njemačke vojne terminologije, pruži svoj skroman doprinos ovom, kod nas slabo poznatom i istraživanom dijelu novije vojne povijesti.

Ključne riječi: divizija, divizijski stožer, odjel, stožerni časnik, dočasnik, vojnik

UVOD

Divizija je najviša taktička združena postrojba stalnog sastava, kojom uobičajeno zapovijeda časnik generalskog ranga. Naziv divizija dolazi od francuske riječi *division* što u doslovnom prijevodu znači podjela, dijeljenje. Divizija se može promatrati kao dvojaka postrojba, s jedne strane divizija u svom ustroju obuhvaća (združuje) sve rodove i struke vojske pod jednim zajedničkim (divizijskim) stožerom, a s druge strane kroz ovaj naziv je naglašena i sama podjela unutar divizije na pojedine rodove i struke, koji su unutar divizijskog okvira svrstani prema rodovima i strukama u postrojbe, a koje su potom združene pod jednim stožerom i čine organski sastav divizije.

Kao taktička postrojba divizija se pojavljuje sredinom 18. stoljeća kada dolazi do velikog brojčanog povećanja vojski, tako da zapovjednici više nisu mogli neposredno zapovijedati velikim brojem brigada i pukovnija, pa se naziv divizija upotrebljava za

* Mario Werhas (mario.werhas@morh.hr) viši je stručni savjetnik u Institutu za istraživanje i razvoj obrambenih sustava Ministarstva obrane Republike Hrvatske.

označavanje dijela bojnog reda, sastavljenog od većeg broja pukovnija ili brigada, pod zapovjedništvom privremenog zapovjednika. Ove divizije privremenog sastava prvi put se pojavljuju u francuskoj i ruskoj vojsci za vrijeme Sedmogodišnjeg rata (1756.-1763.). Prve divizije stalnog sastava ustrojene su u Francuskoj 1788. godine i nisu imale isti, odnosno jednoobrazni ustroj. Uvođenjem opće vojne obveze u Francuskoj 1793. godine divizije dobivaju jednoobrazni ustroj, a tijekom Francuskih revolucionarnih ratova divizije se afirmiraju kao operativne postrojbe. Na čelu ovih prvih divizija nalazio se obično general ranga generalporučnika (*Generalleutnant*), koji je kao pomoć u zapovijedanju divizijom imao dodijeljenog jednog osobnog pobočnika, nekoliko tekliča, te nekoliko časnika sa zadacima organizacije marša i bivka za diviziju. Zapovjednik i njemu dodijeljeni pomoćnici predstavljaju zametak ustroja divizijskih stožera (Tomač, 1965.).

Divizije u 19., a posebno 20. stoljeću postaju osnova za operativne proračune, tako da se prema broju divizija ocjenjuje i veličina samih oružanih snaga.

1. PREMA DIVIZIJSKOM STOŽERU - POVIJESNA GENEZA NJEMAČKIH DIVIZIJSKIH STOŽERA

Jedna od najvažnijih pouka vojne povijesti sastoji se u tome što u cjelokupnom razvoju vojništva (*Heereskunde*) postoji neprekinuti lanac razvoja. U različitim vremenskim periodima taj neprekinuti lanac razvoja je tanak, ali nikada potpuno prekinut. S razvojem *Landsknechta*¹ (plaćeničke postrojbe) dostignuta je točka koju većina vojnih povjesničara smatra početkom modernog vojnog ustroja. Počevši od *Landsknechta* možemo povući neprekinutu crtu razvoja stožera, a i drugih vojnih ustanova, sve do današnjeg vremena.

U stožernom ustroju *Landsknechta* nalazimo sve osnovne elemente modernih stožernih ustroja. Svaka postrojba *Landsknechta* imala je osobe zadužene za obavljanje pojedinih dužnosti. Uz zapovjednika postrojbe tu je i glavni časnik postrojbe (*Sergeant major*), a njegove dužnosti obuhvaćale su administraciju i obuku. Glavni časnik je izdavao naredbe i vodio obuku postrojbe. Uz glavnog časnika postrojbe postojao je još jedan časnik, nazvan – *Quartiermeister* – “konačarski časnik” - čija je dužnost osiguranje bivka (konačišta) i ishrane za postrojbu. Dok je postrojba bila na pohodu, *Quartiermeister* je išao ispred same postrojbe radi organizacije bivka, pa je uz spomenute dužnosti dobio i dužnost izviđanja. Na taj način su dužnosti reguliranja hoda, opskrbe i izviđanja postale dio poslova *Quartiermeistera*.

Prvi stalni stožeri postrojbi osnovani su u pukovnijama vojske Kneževine Brandenburg 1635. godine, koji su kasnije preuzeti u švedsku vojsku Gustava Adolfa, a koji

¹ *Landsknecht* (*Land* – zemlja + *Knecht* – sluga) – plaćeničke postrojbe, prvi put se spominju oko 1480. godine, najveći razvoj i ekspanziju doživljavaju tijekom 16. stoljeća. Osnovane na poticaj Cara Svetog Rimskog Carstva Maksimilijana I, a “otac” *Landesknechta* je Georg von Frundsberg (1473. – 1528.). Plaćenici su uglavnom dolazili iz Švapske, Alzasa, Flandrije i Porajnja. Bili su ustrojeni u pukovnije od 4000 do čak 10 000 ljudi.

je potom preuzet kao uzor ustroja stožera. Stožeri pukovnija brandenburške vojske sastojali su se od sljedećih časnika: zapovjednik pukovnije, glavni časnik (načelnik stožera), pobočnik za opće poslove (s nekoliko pomoćnika), *Quartiermeister* (organizacija pohoda, bivka i bojnog reda), pomoćnik *Quartiermeistera* (za utvrđivanje i gradnju logora), *Auditor* (pravna pitanja), vojni blagajnik, vojni svećenik, vojni liječnik i vojni ljekarnik. Sljedeći bitan korak u ustroju stožera je proširivanje dosadašnje uloge *Quartiermeistera* za vrijeme Fridrika Velikog (1712.-1786.) na operativne i poslove izviđanja (i prikupljanja obavijesti) (von Schellendorff, 1895.).

Nakon katastrofalnog poraza pruske vojske kod Jene 1806. godine, koji je označio prekretnicu u ustroju i filozofiji same vojne organizacije, general Gerhard von Scharnhorst (1755. – 1813.) preuzima dužnost predsjednika povjerenstva za preustroj pruske vojske. Scharnhorst 1808. godine počinje izdavati poznate "Instrukcije" čiji je osnovni cilj bio točno određivanje dužnosti pojedinih časnika u stožeru za vrijeme rata, tako da svaki stožerni časnik zna što se očekuje od njega, a svaki general je bio upoznat s dužnostima stožernih časnika, tako da bi se izbjegli svi nesporazumi ili neslaganja. Isto tako Scharnhorst je brzo shvatio, a i osobno osjetio kod Jene, golemu nadmoćnost ustroja Napoleonove vojske po divizijama, te ju je uveo u prusku vojsku (Fiedler, 1978.).

Od 1809. godine uvedeno je pravilo da su stožerni časnici dodjeljivani postojećim stožerima divizija (isto tako stožerima brigada i korpusa). Pri tome oni nisu dodjeljivani kao pomoćnici zapovjedniku, nego kao dio stožera, na osnovu čega će se kasnije razviti praksa "posebnog položaja" stožernih časnika u odnosu na samog zapovjednika (ovo se u prvom redu odnosi na položaj načelnika stožera postrojbe). U promatranom periodu (1808. – 1828.) stožeri novoustrojenih divizija organizirani su prema načelima ustroja stožera kao kod drugih postojećih postrojbi (prije svega brigada i korpusa) i sastojali su se od: zapovjednika, stožernog časnika (kao načelnika stožera, dodijeljenog od strane Glavnog stožera s nekoliko pomoćnika) i *Quartiermeistera* (sa svim ranije opisanim dužnostima i pomoćnicima) (*Handbuch*, 1968.).

U srpnju 1828. godine general Friedrich von Müffling (1775. – 1851., načelnik Glavnog stožera) izdaje naredbu za ustroj stožera divizija (i ostalih trupnih stožera) i metodama po kojima stožeri moraju obavljati svoje poslove u okviru svoje postrojbe. Prema ovoj naredbi stožeri divizija se dijele na četiri odjela: stožerni (operativni poslovi vođenja), opći (personalni i administrativni poslovi), pravni i intendantski. Ovaj ustroj stožera divizija, s nekim dopunama i manjim izmjenama, ostaje okosnica ustroja stožera divizija sve do 1945. godine (Hitl, 1959.).

2. USTROJ DIVIZIJSKIH STOŽERA

Od svih "krupnih" vojnih formacija ustrojenih tijekom deset godina postojanja *Wehrmacht* (od 16. 3. 1935. do 8. 5. 1945.), divizije zauzimaju prvo i temeljno mjesto u ustroju Njemačke kopnene vojske (*Das deutsche Heer*). U spomenutom razdoblju

ustrojeno je oko osamsto stožera različitih tipova divizija.² Cijela struktura divizije dijelila se na tri osnovna elementa: divizijski stožer, borbeni dio i pozadinski dio.

Ustroj divizijskih stožera svih tipova divizija načelno je bio isti. Postojalo je nekoliko osnovnih razlika, uglavnom u opskrbnom dijelu, ovisno o tome je li divizija imala pretežno konjski ili motorizirani transport.

Divizijski stožer (*Divisionskommando*) je bio jedini trupni viši stožer koji je zapovijedao organskim i stalno podčinjenim postrojbama. On je imao izravni nadzor nad podčinjenim postrojbama različitih rodova i struka. Nadalje, on je bio odgovoran za opskrbu, transport, službu veze, sanitetsko i veterinarsko zbrinjavanje podčinjenih postrojbi, te je zbog toga imao posebno ustrojene službe i postrojbe.

2.1. Divizijski zapovjednik - Divisionskommandeur

Divizijski zapovjednik (*Divisionskommandeur*) je vođa cijele divizije i kao takav je odgovoran za uporabu i planiranje operacija divizije. Divizijski zapovjednik je prije početka rata (i u prvim godinama rata) bio ranga generalporučnika (*Generalleut-*

² U Njemačkoj kopnenoj vojsci postojali su ovi osnovni tipovi divizija: *Infanteriedivisionen* (pješačke divizije), *Gebirgsdivisionen* (brdske divizije), *Leichtdivisionen* (poslije *Jägerdivisionen* (lake, poslije lovačke divizije), *Panzerdivisionen* (oklopne divizije), *Infanteriedivisionen* (mot), od 1942. *Panzergrenadierdivisionen* (pješačke-motorizirane divizije, od 1942. oklopno-grenadirske divizije), *Kavalleriedivisionen* (konjaničke divizije), *Artilleriedivisionen* (topničke divizije) i *Sicherungsdivisionen* (divizije za osiguranje). Najveći broj ustrojenih divizija bile su pješačke divizije – razvrstane u 35 "valova" i mnoštvo različitih tipova. Svaki od spomenutih "valova" razlikovao se po svom ustroju, a time i broju ljudi i opreme, tako da je postojao cijeli niz podvrsta pješačkih divizija, kao što su: grenadirske (*Grenadierdivisionen*, poslije narodno-grenadirske - *Volksgrenadierdivisionen*), jurišne (*Sturmdivisionen*), zračnodesantne (*Luftlandinfanteriedivisionen*), afričke (*Afrika-divisionen*), za posebnu uporabu (*Division zur besondere Verwendung*), domobranske (*Landwehrdivisionen*), pričuvne (*Reservedivisionen*), obučne (*Ausbildungsdivisionen*), dopunske (*Feldersatzdivisionen*) i tvrđavske (*Festungsdivisionen*). Svaki od spomenutih tipova divizija (i podtipova), tijekom deset godina postojanja *Wehrmachta* doživio je niz promjena ustroja, primjerice oklopne divizije od prvog ustroja 1935. godine pa do posljednjeg iz 1945. godine, doživio je pet cjelokupnih promjena, a gotovo svake godine su mijenjani pojedini manji dijelovi ustroja. Kod pješačkih divizija to znači konkretno 35 različitih modela ustroja i još nepregledan broj, doslovno svakodnevnih promjena i dopuna ustroja ili prilagodbi pojedinih "valova", nekom drugom tipu ustroja. Ovdje valja napomenuti da brojka od oko osamsto ustrojenih divizija obuhvaća: dvadesetak pješačkih divizija ustrojenih od osoblja iz Ratnog zrakoplovstva - *Luftwaffe-Feld-Divisionen* (zrakoplovno-poljske divizije), kasnije preuzete u sastav kopnene vojske kao *Infanteriedivisionen* (L) – pješačke divizije (L), desetak padobranskih divizija, dvadesetak zrakoplovnih divizija, dvadesetak protuzrakoplovnih divizija, tri mornaričke pješačke divizije, oko petnaestak pomorskih divizija i gotovo 40 divizija *Waffen-SS-a*. Od ukupnog broja divizija jedan dio je ustrojen i od stranih dragovoljaca, kao što su: Kozačka konjanička divizija (*Kosaken-Kavallerie-Division*), tri hrvatske pješačke (legionarske) divizije – 369. *Infanterie-Division (kroatisch) "Teuffel"* ("Vražja"), 373. *Infanterie-Division (kroatisch) "Tiger"* ("Tigar") i 392. *Infanterie-Division (kroatisch) "Blau"* ("Plava"), zatim 250. španjolska pješačka divizija, 162. turkmenistanska pješačka divizija... Od spomenutih skoro 40 divizija *Waffen-SS-a*, više od polovice su popunjane stranim dragovoljcima (Scherzer, 2007.).

nant), a kasnije isključivo ranga generalbojnika (*Generalmajor*). Krajem rata mnogo divizijskih zapovjednika je ranga pukovnika i oni zapovijedaju divizijama pod nazivom divizijskih vođa (*Divisionsführer*), a ne spomenutih divizijskih zapovjednika jer je taj naziv rezerviran isključivo za časnike, zapovjednike divizija, generalskog ranga.

Zapovjednik divizije je kao osobnog pomoćnika imao – *personal Ordonnanz für Divisionskommandeur* – osobni pobočnik zapovjednika divizije (obično ranga višeg dočasnika), čiji je zadatak bio pomoć zapovjedniku u svim njegovim osobnim poslovima, kao i održavanje veze sa stožerom divizije, kada je zapovjednik izvan njega (Scherzer, 2007.).

2.2. Vodeći (operativni) odjel – Führungsabteilung (shema br. 1)

Führungsabteilung – vodeći (operativni) odjel – na čelu operativnog odjela nalazio se la – *erster Generalstabsoffizier*³ - prvi stožerni (operativni) časnik (rang potpukovnika ili bojnika glavnostožerne struke – *Oberstleutnant* i.G. ili Major i.G.), koji je ujedno obavljao i dužnost načelnika stožera divizije.

U opis njegovih poslova ulazili su sljedeći zadaci: izrada zapovjedi, taktički nadzor nad postrojbama divizije, obuka, organizacija transporta i protuzračne zaštite, evaluacija stanja, prezentacija svih borbenih opcija zapovjedniku divizije i zamjena zapovjednika divizije u situaciji kada potonji nije u mogućnosti obavljati zapovjednu dužnost.

Operativni časnik (la) je kao pomoćnika imao - *erster Ordonnanzoffizier* – O1 (prvi pobočnik za operativne poslove, ranga satnika glavnostožerne struke – *Hauptmann* i.G.), koji je osim pomoći operativnom časniku u njegovim poslovima, obavljao i sljedeće poslove: priprema ratnih karata, vođenje ratnog dnevnika divizije, vođenje evidencije o ustroju i jačini svih divizijskih postrojbi i komunikacija sa susjednim divizijama. Kao tehnička pomoć prvom operativnom časniku i njegovom pobočniku za operativne poslove pridodaju se: *Schreiber (zugleich für Scherenfernrohr)* pisar, koji je ujedno zadužen za dalekozor za motrenje (ranga višeg dočasnika) i *Schreiber und Zeichner* – pisar i crtač (rang nižeg dočasnika)(OKH, 1937., 1937.a i 1937.b).

Od 1941. godine uvodi se funkcija *vierter Ordonnanzoffizier* – O4 (četvrti pobočnik za operativne poslove, ranga satnika glavnostožerne struke), koji je preuzeo vođenje dijela poslova prvog pobočnika za operativne poslove. Konkretno, četvrti pobočnik je vodio sve poslove i evidencije oko ustroja divizije, zatim poslove vezane uz komunikaciju sa susjednim postrojbama, te vođenje ratnog dnevnika divizije.

Sljedeća novina je uvođenje časnika za kemijsku obranu (la/Gas), koji je bio ranga bojnika ili satnika kemijske struke. Njegov je osnovni zadatak bila priprema postrojbe za obranu od napada bojnim otrovima, ali i organizacija maskiranja pokreta i položaja dimnim zavjesama i nadzor nad rukovanjem kemijskim pripravcima koji se koriste unutar divizije.

Posljednja promjena u ovom razdoblju odnosila se na uvođenje funkcije *erster Schreiber* (prvog pisara), ranga nižeg vojnog službenika, koji preuzima vođenje

³ U današnjim stožerima tu funkciju obavlja G-3 (operativni časnik).

svih administrativnih poslova za Ia i njegove pomoćnike (OKH, 1941., 1941.a i 1941.c).

Krajem 1941. godine u brdskim divizijama se uvodi funkcija *Sachbearbeiter für Gebirgsfragen* – stručnog suradnika za pitanja brdskog ratovanja, ranga bojnika ili satnika brdskih postrojbi. To je u pravilu bio časnik rekonvalescent s iskustvom brdskog ratovanja, koji je savjetovao Ia u svim pitanjima operativne primjene brdskih postrojbi (OKH, 1941.b).

U oklopnim i oklopno-grenadirskim divizijama 1943. godine uvodi se funkcija *Schirrmeister (Fz)*⁴ – časnika zaduženog za tehničku opremu u operativnom odjelu. Taj časnik je bio ranga poručnika ili natporučnika tehničke struke, s glavnom zadaćom nadzora nad tehničkom ispravnosti uređaja i sve ostale opreme kojom se koristio operativni odjel u svakodnevnim poslovima. Ova funkcija je uvedena samo u spomenutim stožerima divizijama zato što su oni u svakodnevnim aktivnostima upotrebljavali puno više tehničkih sredstava nego stožeri pješćkih divizija (to se u prvom redu odnosi na sredstva veze) (OKH, 1943.).

Drugi dio operativnog odjela je Ic – *dritter Generalstabsoffizier*⁵ – treći stožerni časnik (ranga satnika glavnostožerne struke – *Hauptmann* i.G.) zadužen je za obavještajne poslove. U opis njegovih poslova ulazili su sljedeći zadaci: prikupljanje podataka o neprijateljskim postrojbama (ustroj, jačina, pokreti), praćenje neprijateljskog radio, telefonskog i poštanskog prometa, organizacija špijunskih mreža i sabotaža, praćenje neprijateljske propagande, naredbe za infiltraciju i izviđanje te ispitivanja zarobljenika. Treći stožerni časnik bio je glavni savjetnik prvom stožernom časniku (Ia) u svim pitanjima vezanim za djelovanje ili procjenu budućeg djelovanja neprijatelja. Ic je u izvanrednim okolnostima (odsutnost zbog bolesti, ranjavanja ili pogibije) mijenjao Ia, a u svakodnevnom radu Ic je bio podčinjen Ia.

Obavještajni časnik je kao pomoćnika imao: *dritter Ordonnanzoffizier* – O3 (treći pobočnik za obavještajne poslove, ranga natporučnika glavnostožerne struke – *Oberleutnant* i.G.) čiji je osnovni zadatak bio vođenje karata o neprijatelju (raspored neprijateljskih snaga nasuprot divizije, neprijateljska minska polja, opskrbeni putovi i lokacija neprijateljskih skladišta, parkova i depoa) i pregled (prema potrebi i prevođenje) zarobljenih zapovijedi, opće vojne dokumentacije, vojnih pravila, uputa i slično.

Upravo u svrhu pregleda i prijevoda neprijateljskih dokumenata O3 je kao pomoćnik imao dodijeljena dva prevoditelja (*Dolmetscher*) ranga nižih časnika – specijalista (*Sonderoffizier* – časnici za posebne zadatke). Za vođenje administrativnih poslova Ic je na raspolaganju imao tri pisara (*Schreiber*).

Pod neposrednim zapovjedništvom O3 nalazila se: *Divisionskartenstelle* (divizijska kartografska postaja, zapovjednik ranga natporučnika), koja se sastojala od tiskarskog voda (*Druckereizug* – opremljenog tiskarskim uređajima) i voda za izradu karata (*Kartenerstellungszug* – oprema za mapiranje na terenu). Na taj način divi-

⁴ (Fz) – *Feldzeug* – poljska (vojna) oprema.

⁵ U današnjim stožerima tu funkciju obavlja G-2 (obavještajni časnik).

zijski stožer je uvijek imao na raspolaganju svježje i upotrebljive vojne karte (OKH, 1937., 1937.a i 1937.b).

Tijekom 1944. godine uvodi se potpuno nova funkcija u Operativnom odjelu – *Nationalsozialistischer Führungsoffizier* (NSFO) – nacional-socijalistički rukovodeći časnik, ranga satnika ili bojnika. Glavna zadaća ovoga časnika bila je praćenje političkog stanja u diviziji, organizacija političkih događaja i politički rad među pripadnicima divizije. NSFO je bio odgovoran neposredno zapovjedniku divizije, a ne načelniku Operativnog odjela (Ia), iako se nalazio u sklopu Operativnog odjela (OKH, 1944.).

Kao specijalni savjetnici Ia (operativnog časnika) u pitanjima uporabe njima podčinjenih postrojbi, u diviziji su postojale sljedeće funkcije: divizijski topnički vođa (*Divisions-Artilleriesführer*) istodobno zapovjednik divizijske topničke pukovnije, u svim pitanjima uporabe topništva. Zatim divizijski inženjerijski vođa (*Divisions-Pionierführer*), istodobno zapovjednik inženjerijske bojne divizije, u pitanjima uporabe inženjerije i divizijski vođa službe veze (*Divisions-Nachrichtenführer*), istodobno zapovjednik divizijske bojne veze, u svim pitanjima uporabe postrojbi veze (Reinhardt, 1954.).

2.3. Opskrbni odjel – Quartiermeisterabteilung (shema br. 2)

Quartiermeisterabteilung – opskrbni odjel – na čelu opskrbnog odjela nalazio se Ib – *zweiter Generalstabsoffizier*⁶ – drugi glavnostožerni (opskrbni) časnik (ranga bojnika glavnostožerne struke – Major i.G.). Zadaci opskrbnog časnika u diviziji bili su sljedeći: koordinacija opskrbe čitave divizije, rješavanje svih pitanja vezanih uz dobavu i podjelu hrane, streljiva, pogonskih materijala, pričuvnih dijelova, itd. Zatim evakuacija ranjenika i zarobljenika u pozadinu, praćenje kretanja popune, nadzor zaliha, nadzor izgradnje privremenih ili stalnih objekata, prometna regulacija i protuzračna zaštita pozadinskih dijelova divizije.

Opskrbni časnik (Ib) je kao pomoćnika imao – *zweiter Ordonnanzoffizier* – O2 (drugi pobočnik za opskrbne poslove, ranga satnika glavnostožerne struke – *Hauptmann* i.G.). Osnovni zadaci pobočnika za opskrbne poslove bili su pomoć Ib u rješavanju svih nabrojanih zadaća, a njegova posebna zadaća bio je nadzor funkcioniranja opskrbnog prometa unutar divizije.

Sljedeći časnik u opskrbnom odjelu bio je Ib/Kfz – *Sachbearbeiter für Kraftfahrwesen* – časnik stručni suradnik za motorizaciju, ranga satnika tehničke struke. Njegovi poslovi obuhvaćali su sljedeće: svi poslovi vezani uz popunu, zamjenu i rukovanje s motornim vozilima, pričuvnim dijelovima, gumama i gorivom. Isto tako organizacija službe održavanja vozila u diviziji, uporaba postrojbi za održavanje i opskrbu unutar divizije, regulacija prometa unutar divizije i nadzor prometa na području divizije (OKH, 1937., 1937.a i 1937.b).

Od 1941. godine u divizijama se ukida funkcija Ib/Kfz (časnika za motorizaciju) i uvodi se *Divisionsingenieur* (V – *fünfter Generalstabsoffizier*) – divizijski inženjer, peti

⁶ U današnjim stožerima G-4 (logistički časnik).

glavnostožerni časnik, ranga bojnika tehničke struke. On je preuzeo sve poslove koje je prije obavljao Ib/Kfz, međutim, zbog sve većeg broja (i različitih tipova i namjena) vozila u diviziji, osobito u oklopnim i oklopno-grenadirskim, zadaci održavanja vozila postajali su sve složeniji i više ih nije mogla obavljati samo jedna osoba. Iz tih razloga divizijski inženjer dobiva pomoćnika u rangu vojnog službenika (tehničke struke) – *Beamter des techn. Dienstes* (K)⁷ i dva pisara u rangu nižih dočasnika tehničke struke (OKH, 1941., 1941.a i 1941.b).

U oklopnim i oklopno-grenadirskim divizijama se 1943. godine umjesto divizijskog inženjera uvodi funkcija *Divisionskraftfahrffizier* (V – *fünfter Generalstabsoffizeir*) – divizijski časnik za vozila, peti glavnostožerni časnik, ranga bojnika tehničke struke, s istim djelokrugom rada kao i divizijski inženjer. Umjesto dotadašnjeg jednog pomoćnika dobiva pomoćnika u rangu satnika tehničke struke (za organizaciju održavanja) – *Offizier d. Kfz. Parktruppe* i pomoćnika u rangu poručnika tehničke struke za organizaciju evakuacije pokvarenih vozila u pozadinu te prihvati i raspored novih vozila unutar divizije – *Offizier d. Kfz. Parktruppe* z.b.V.⁸ Umjesto prijašnja dva, sada ima tri pisara za vođenje administrativnih poslova, od kojih je jedan niži dočasnik, a dva vojnici (OKH, 1943.).

Od 1944. godine i u ostalim tipovima divizija uvodi se funkcija *Divisionskraftfahrffizier* (V – *fünfter Generalstabsoffizeir*) – divizijski časnik za vozila, peti glavnostožerni časnik (umjesto dotadašnjeg divizijskog inženjera) ranga bojnika tehničke struke ili vojnog službenika tehničke struke. Za razliku od oklopnih i oklopno-grenadirskih divizija, ovdje časnik za vozila ima samo jednog pomoćnog časnika za vozila (*Hilfsffizier für Kraftfahr*), ranga satnika tehničke struke, zaduženog za organizaciju i nadzor nad održavanjem vozila. Za obavljanje administrativnih poslova ima dodijeljena dva pisara ranga jednog nižeg dočasnika i jednog vojnika (OKH, 1944.).

Sljedeći pomoćnik opskrbnog časnika (Ib) je Ib/WuG – *Sachbearbeiter für Waffen und Geräte* – časnik, stručni suradnik za oružje i opremu. Časnik za oružje i opremu je bio u rangu satnika tehničke struke, a u opisu njegovih poslova je bilo staranje o popuni, zamjeni i popravcima svih vrsta oružja, streljiva i opreme, uključivo inženjerske, sanitetske, veterinarske opreme i sredstva veze. Isto tako vodio je brigu o sakupljanju, evidenciji i otpremanju u pozadinu zarobljenog oružja i opreme, organizaciji središta za raspored streljiva, testiranju novih oružja i streljiva i sveukupnom nadzoru nad rukovanjem s oružjem i opremom. Ib/WuG je za provedbu svojih zadaća imao dva pomoćnika, i to: *Fachbearbeiter für Munition und Gaswesen* (suradnik za streljivo i kemijska sredstva, ranga natporučnika tehničke struke, čija je zadaća organizacija skladištenja, popune i rasporeda streljiva i kemijskih sredstva) i *Fachbearbeiter für Infanterie-und Artillerie-Gerät* (suradnik za pješačku i topničku opremu, ranga natporučnika tehničke struke, koji skrbi o organizaciji skladištenja, popune i rasporeda pješačke i topničke opreme).

Ib/WuG (časnik za oružje i opremu) osim spomenutih stručnih suradnika imao je još i sljedeće pomoćnike: *Waffenrevisor* (oružni revizor, ranga vojnog službenika

⁷ (K) – *Kraftfahr* – vozila.

⁸ *Zur besonderen Verwendung* – za posebnu uporabu.

tehničke struke), sa zadatkom vođenja popisa naoružanja i nadzora nad periodičnim pregledima naoružanja. Isto tako, radi nadzora nad tehničkom ispravnošću opreme, Ib/WuG je imao na raspolaganju nekoliko *Schirrmeistera* – specijalista za nadzor nad ispravnošću opreme, ranga viših dočasnika. Prije, i na samom početku rata, u dijelu pod nadzorom Ib/WuG postojali su sljedeći specijalisti: *Schirrmeister* (K) – specijalist za nadzor ispravnosti vozila, ranga višeg dočasnika, *Feuerwerker* – specijalist zadužen za nadzor nad ubojnim sredstvima, ranga višeg dočasnika i *Funkmeister* – specijalist zadužen za nadzor ispravnosti sredstava veze, ranga višeg dočasnika (OKH, 1937., 1937.a i 1937.b).

U dijelu pod nadzorom Ib/WuG 1941. godine uvode se sljedeće promjene: mijenja se naziv *Funkmeister* (specijalist zadužen za nadzor ispravnosti sredstava veze) u *Schirrmeister* (F)⁹ s istim djelokrugom djelatnosti, a uvodi se nova funkcija *Schirrmeister* (Fz) – specijalist za nadzor nad ispravnošću opće vojne opreme, ranga višeg dočasnika (OKH, 1941., 1941.a i 1941.b).

Za obradu administrativnih poslova vezanih uz djelokrug Ib/WuG dodjeljuje mu se nekoliko pisara, i to u prvo vrijeme četiri, ranga vojnika (OKH, 1937., 1937.a i 1937.b), zatim šest, od čega dva niža dočasnika i četiri vojnika u oklopnim i motoriziranim (kasnije oklopno-grenadirskim) divizijama (OKH, 1941.a i 1941.c), a u ostalima je broj smanjen na tri pisara od čega je jedan niži dočasnik (OKH, 1941.). Od 1943. godine uvodi se funkcija pisara zaduženog za praćenje uputa za ratni ustroj i uputa za opremanje postrojbe, te praćenje borbenih pravila – *Schreiber für KStN, KAN und Vorschriften*.¹⁰

Pomoćnik Ib (opskrbnog časnika) za intendantske poslove je *Divisionsintendant* (IVa) – divizijski intendant, ranga stožernog intendanta (*Stabsintendant*). U djelokrugu poslova divizijskog intendanta su: opskrba, popuna i raspored namirnica, odjeće i obuće za kompletni sastav divizije, opskrba, popuna i raspored hrane za životinje, organizacija rada intendantskih skladišta, organizacija prometa intendantskih sredstava unutar divizije i uporaba intendantskih postrojbi divizije. Divizijski intendant je za provedbu svojih zadaća imao dva pomoćnika u rangu intendantskih savjetnika (*Intendanturrat*), a za obavljanje administrativnih poslova iz svoga djelokruga imao je dodijeljena dva pisara (*Schreiber*) ranga jednog nižeg dočasnika i jednog vojnika.

Pod ingerencijom divizijskog intendanta bila je *Divisionsfeldkasse* (IVz) - divizijska poljska blagajna, koju je vodio vojni službenik ranga višeg blagajnika (*Oberzahlmeister*). Divizijski blagajnik je vodio i nadzirao sve financijske poslove unutar divizije, i to: prijem novčanih sredstava, isplate plaća pripadnicima divizije, obračun i isplate troškova i odobravanje sredstava za kupnju na terenu. Divizijska blagajna se dijelila na *Rechnungsstelle* (proračunsko mjesto – izračun svih rashoda divizije) i *Feldkasse* (poljsku blagajnu – pohrana i čuvanje gotovog novca). Divizijski blagajnik je za pomoćnike imao jednog blagajnika *Zahlmeister - Rechnungsführer*, ranga vojnog

⁹ (F) – *Funk* – sredstva veze.

¹⁰ Uvođenje ove funkcije povezano je sa sve većim brojem *KStN* i *KAN* (kako novih, tako i dopuna već postojećih), a koji su bili u službenoj uporabi, što je otežavalo snalaženje, te je time uvjetovan ustroj ovoga mjesta (OKH, 1943. i 1944.).

službenika (zaduženog za obračun i vođenje troškova) i jednog vojnika (OKH, 1937., 1937.a i 1937.b). Od 1941. godine ukida se mjesto blagajnika (*Zahlmeisters*), a mjesto pisara, koje je do tada bilo ranga vojnika, postaje ranga nižeg dočasnika i on preuzima sve poslove ukinutog blagajnika. Najveća izmjena nastupa iste godine kada divizijski blagajnik izlazi iz sastava intendanture i premješta se u sastav zapovjedništva stana divizije (OKH, 1941.a i 1941.c).

Dio opskrbnog odjela je i *Divisionsarzt* (IVb) – divizijski liječnik, ranga višeg poljskog liječnika (*Oberfeldarzt*). Divizijski liječnik se brinuo o organizaciji pružanja prve pomoći na samoj bojišnici, nadzoru previjališta, evakuaciji ranjenika u pozadinu, popuni i rasporedu sanitetskih sredstava i opreme, provođenju higijenskih mjera u postrojbama i uporabi sanitetskih postrojbi divizije. Divizijski liječnik je imao osobnog pomoćnika – *personal Ordonnanz für Divisionsarzt* (osobni pomoćnik divizijskog liječnika, ranga vojnika), koji je bio zadužen za dio administrativnih poslova i istodobno je bio osobni vozač divizijskog liječnika (OKH, 1937., 1937.a i 1937.b). Funkcija osobnog pomoćnika divizijskog liječnika ukinuta je 1943. godine (OKH, 1943. i 1944.).

Glavni pomoćnik divizijskog liječnika bio je *Adjutant – Sanitätsoffizier* (pobočnik – sanitetski časnik, ranga višeg liječnika – *Oberarzt*). Poslovi sanitetskog pobočnika divizijskog liječnika obuhvaćali su sve poslove oko organizacije trupnih previjališta pri postrojbama divizije, brigu o njihovoj popuni sanitetskim materijalom, te stomatološku skrb. Isto tako postojala je funkcija *Sanitätsunteroffizier – Drogist* (sanitetski dočasnik – ljekarnik) ranga višeg dočasnika, zaduženog za brigu o popuni i raspodjeli lijekova unutar divizije. Za obavljanje administrativnih poslova divizijskom liječniku je stajao na raspolaganju jedan pisar (*Sanitätsunteroffizier – Schreiber*) ranga nižeg dočasnika sanitetske struke (OKH, 1937., 1937.a i 1937.b). Tijekom 1941. godine uvodi se funkcija *Sanitätsunteroffizier – erster Schreiber* (sanitetski dočasnik – prvi pisar) ranga višeg dočasnika sanitetske struke, a za vođenje administrativnih poslova divizijskog liječnika (OKH, 1941., 1941.a i 1941.c). Od 1944. godine se ukida funkcija prvog pisara – sanitetskog dočasnika. Ta funkcija ostaje samo u oklopnim i oklopno-grenadirskim divizijama (OKH, 1944.).

Kao dio opskrbnog odjela (Ib) bio je *Divisionsveterinär* (IVc) – divizijski veterinar, ranga stožernog veterinarara (*Stabsveterinär*). U opis poslova divizijskog veterinarara ulazili su: briga oko ozlijeđenih konja i njihova evakuacija u pozadinu, nadzor popune konjima, veterinarska cijepljenja i druge zaštitne mjere (osobito zimi), nadzor mesa i proizvoda od mesa i uporaba veterinarske postrojbe u diviziji. Divizijski veterinar je imao osobnog pomoćnika – *personal Ordonnanz für Divisionsveterinär* (osobni pomoćnik divizijskog veterinarara, ranga vojnika), koji obavlja dio administrativnih poslova za divizijskog veterinarara. Divizijski veterinar je kao glavnog pomoćnika imao *Adjutant – Veterinäroffizier* (pobočnik – veterinarski časnik, ranga višeg veterinarara – *Oberveterinär*). Njegovi zadaci su bili: organizacija prihvata ozlijeđenih konja i prva pomoć, briga o popuni i raspodjeli veterinarskih medikamenata i nadzor nad popunom i uporabom veterinarskih sredstava. Za obavljanje administrativnih poslova divizijskom veterinaru je dodijeljen jedan pisar, ranga nižeg dočasnika (OKH,

1937. i 1937.a). Od 1944. godine ukida se funkcija osobnog pomoćnika divizijskog veterinarara (OKH, 1944.). U oklopnim i oklopno-grenadirskim divizijama nije postojala funkcija divizijskog veterinarara.

Posljednja funkcija u opskrbnom odjelu bio je *Feldpostmeister* – poljski načelnik vojne pošte (*Feldpost*), ranga višeg vojnopoštanskog službenika. Načelnik vojne pošte je bio zadužen za prikupljanje i otpremanje pošte iz divizije, a isto tako i prijem i raspodjelu pošte koja dolazi u diviziju. Kao pomoćnike načelnik vojne pošte divizije imao je dva niža vojnopoštanska službenika (OKH, 1937., 1937a i 1937.b).

2.4. Personalni odjel (pobočništvo) – Adjutantur (shema br. 3)

Adjutantur – pobočništvo (personalni odjel) – na čelu personalnog odjela nalazio se Ila – *Divisions-Adjutant*¹¹ (divizijski pobočnik, ranga bojnika). Djelokrug poslova divizijskog pobočnika obuhvaćao je: sva pitanja zamjene i popune vojnicima, dočasniciima i časnicima, te osobna pitanja vojnika, dočasnika i časnika, kao što su promaknuća, prijedlozi za odlikovanja i prijedlozi za stegovne mjere. Isto tako vođenje osobnika vojnika, dočasnika, vojnih službenika i časnika u diviziji.

Divizijski pobočnik je kao pomoćnika imao *Registrator* – *Beamter* (službenika za vođenje popisa, ranga nižeg vojnog službenika upravne struke), koji je vodio popise i liste vojnika, dočasnika, vojnih službenika i časnika prema njihovom rasporedu unutar divizije, prema rodovima i strukama, liste gubitaka (ranjeni, poginuli i nestali) i cjelokupnu pismohranu divizije. Za obavljanje administrativnih poslova na raspolaganju Ila stajala su dva pisara, ranga nižeg dočasnika i vojnika (OKH, 1937., 1937.a i 1937.b).

Od 1941. godine uvodi se funkcija *erster Schreiber* (prvog pisara), ranga višeg dočasnika, koji je preuzeo vođenje dijela popisa (OKH, 1941., 1941.a i 1941.c). Tijekom 1943. godine uvodi se mjesto još jednog pisara, ranga nižeg dočasnika, kao daljnja pomoć u obavljanju administrativno-personalnih poslova divizije (OKH, 1943. i 1944.).

Sljedeći dio personalnog odjela je *Divisionsgericht* (III) - divizijski sud na čelu kojega je bio *Divisionsjustizbeamter* (divizijski sudski službenik, ranga ratno-sudskog savjetnika – *Kriegsgerichtsrat*). Divizijski sudski službenik bio je zadužen za sva pravna i stegovna pitanja za vojnike, dočasnike i časnike do čina satnika.¹² On je pripremao i vodio stegovne postupke, dok je kaznu izricao zapovjednik divizije. Kazne koje je mogao predlagati divizijski sudski službenik kretale su se od privremenog oduzimanja čina, upućivanja u kažnjeničku postrojbu, a za osobito teške povrede vojne stege i smrtnu kaznu.

Divizijski sudski službenik imao je pomoćnika u obliku *Urkundsbeamter der Militärgerichtsgeschäfts* – službenika za dokumentiranje vojno-sudskih poslova, ranga vojnog službenika pravne struke, čiji je zadatak bio vođenje pismohrane svih stegovnih postupaka i priprema dokumentacije za stegovne postupke pred višim vojnim sud-

¹¹ U današnjim stožerima funkcija G-1 (personalni časnik).

¹² Protiv časnika viših od čina satnika stegovne postupke su vodili viši vojni sudovi.

skim instancama. Kao pomoć u obavljanju administrativnih poslova, divizijski sudski službenik imao je dva pisara ranga jednog nižeg dočasnika i jednog vojnika.

Dio personalnog odjela (pobočništva) bili su i *Divisionspfarrer* (IVd) – vojni svećenici i to: *Divisionspfarrer* (kath.) – katolički divizijski svećenik i *Divisionspfarrer* (ev.) – protestantski divizijski svećenik. Osnovni poslovi divizijskih svećenika bili su priprema i vođenje vjerskih obreda i staranje za osobno dušobrižništvo vojnika, dočasnika, vojnih službenika i časnika. Svaki od navedenih svećenika imao je jednog pomoćnika u obliku crkvenjaka: katoličkog - *Küster* (kath.) i protestantskog - *Küster* (ev.). Osim pomoći svećenicima, jedan od crkvenjaka obavljao je opće administrativne poslove za vojne svećenike, a drugi je bio zadužen za vojna groblja (*Schreiber für Militärgräber*) (OKH, 1937., 1937.a i 1937.b).

Posljednji dio personalnog odjela (pobočništva) je *Kommandant des Stabsquartier* – zapovjednik divizijskog stana. Zapovjednik divizijskog stana ranga je satnika (*Hauptmann*) i u kasnijem razdoblju rata obično časnik rekonvalescent. Opis njegovih poslova je uključivao brigu oko opskrbe samog stožera, neposredno osiguranje i sve druge logističke poslove (npr. organizacija smještaja, kretanja...) za stožer divizije. Zapovjednik divizijskog stana je imao zamjenika u rangu nadnarednika (*Oberfeldwebel*) i jednog pomoćnika za financijske poslove, blagajnika (*Zahlmeister*), koji je vodio neposrednu nabavu za stožer i brinuo o financijama cjelokupnog stožera divizije (OKH, 1937., 1937.a i 1937.b). Tijekom 1941. godine uvode se sljedeće promjene: mjesto zamjenika zapovjednika divizijskog stana se podiže za jedan čin i tu funkciju sada obavlja glavni narednik (*Hauptfeldwebel*), dok se mjesto blagajnika ukida, a umjesto njega se uvodi mjesto pisara za obavljanje administrativnih poslova za zapovjednika stana, ranga nižeg dočasnika (OKH, 1941., 1941.a i 1941.c).

Financije stožera se spajaju s ostalim divizijskim financijama i cijela divizijska poljska blagajna (*Divisionsfeldkasse* – IVz) s ranije opisanim zadaćama i funkcijama iz opskrbnog odjela (Ib) prelazi pod ingerenciju zapovjednika divizijskog stana (OKH, 1941., 1941.a i 1941.c).

Samo zapovjedništvo divizijskog stana (*Kommandantur der Stabsquartier*) sastojalo se od pet osnovnih dijelova. Prvi dio je *Ordonanzkommandos* – pobočničko odjeljenje, na čelu kojeg se nalazio *Führer des Ordonanzkommandos* (vođa pobočničkog odjeljenja, ranga nadnarednika, koji je istovremeno bio "*Gasunteroffizier*" – kemijski dočasnik za stožer divizije,¹³ a poslije je naziv promijenjen u "*Gerätunteroffizier*" – dočasnik za održavanje opreme u opskrbnom (Ib) i personalnom odjelu (*Adjutantur*) divizijskog stožera. (OKH, 1943. i 1944.) Samo pobočničko odjeljenje se sastojalo od deset vojnika, od kojih je jedan bio vozač - *Fahrer* (koji su dodjeljivani prema potrebi za obavljanje različitih poslova u divizijskom stanu), jednog pisara (ranga vojnika) za obavljanje različitih administrativnih poslova i dva vojna kuhara (*Feldköche*) za pripremu obroka za stožer divizije, ranga vojnika, od kojih je jedan bio i vozač (OKH, 1937., 1937.a i 1937.b).

¹³ Kemijski dočasnik u stožeru je zadužen za organizaciju obrane od bojnih otrova samo za divizijski stožer.

Od 1941. godine se u pobočničkom odjeljenju uvodi funkcija *Unteroffizier für Gepäck (zugleich für Waffen und Gerät)* – dočasnik za tovar (istovremeno za oružje i opremu), koji je vodio brigu oko osobne prtljage svih osoba u stožeru, a isto tako oko oružja i druge opreme koja je bila raspoređena u stožeru divizije. Samo pobočničko odjeljenje se povećava na 14 vojnika, od kojih dva pričuvna pisara (*Reserve Schreiber*) i dva vozača. Nadalje uvodi se funkcija *Feldkochunteroffizier* (dočasnika kuhara, ranga nižeg dočasnika) koji je imao dodijeljena tri kuhara za pripremu obroka za stožer divizije, od kojih su dvojica bili i vozači. Zatim su ustrojena mjesta krojača (*Schneider*) i obučara (*Schuhmacher*) za potrebe održavanja obuće i odjeće stožera divizije, ranga vojnika. U oklopnim i motoriziranim divizijama pobočničko odjeljenje ima 12 vojnika, a krojač i obučar su obučeni i za vozače (OKH, 1941., 1941.a i 1941.c).

Sljedeća promjena u pobočničkom odjeljenju nastupa 1943. godine (u oklopnim i oklopno-grenadirskim divizijama, kada se broj vojnika smanjuje sa 12 na 8 (od kojih jedan vozač), a u ostalim tipovima divizija (1944. godine) od ranijih 14 vojnika smanjuje se na 10 vojnika, od kojih dva vozača i dva pričuvna pisara. U oklopnim i oklopno-grenadirskim divizijama uz postojećeg pisara u pobočničkom odjeljenju, uvodi se još jedan pisar (OKH, 1943. i 1944.).

Drugi dio zapovjedništva stana divizije je *Führer des Verpflegungstrosses* – vođa komore stožera divizije, ranga poručnika (*Leutnant*), koji je vodio brigu o svim zaliha- ma i popunama zaliha stožera divizije (hrane, obuće, odjeće, potrošnog materijala, streljiva...). On je za pomoćnika imao jednog dočasnika (ranga nižeg dočasnika) i jednoga vojnika, ujedno vozača (OKH, 1937., 1937.a i 1937.b).

Od 1941. godine vođa komore za pomoćnike dobiva *Führer des Verpflegungstrosses II* (2. vođa komore stožera divizije, ranga višeg dočasnika, koji preuzima brigu oko rasporeda zaliha) i *Führer des Verpflegungstrosses z. b. V.* (vođa komora stožera divizije za posebnu uporabu, ranga višeg dočasnika, zaduženog za brigu oko zaliha streljiva u divizijskoj komori). Ova promjena se odnosila na sve tipove divizija, osim oklopnih i motoriziranih, gdje vođa komore stožera divizije dobiva (uz postojećeg dočasnika i vojnika) još jednog vojnika kao pomoć u obavljanju svojih poslova (OKH, 1941., 1941.a i 1941.c). Posljednja promjena u dijelu komore divizijskog stožera uvodi se 1944. godine (osim za oklopne i oklopno-grenadirske divizije) ukidanjem funkcije vođe komore stožera divizije za posebnu uporabu, čije poslove preuzima 2. vođa komore stožera divizije (OKH, 1944.).

Treći dio zapovjedništva stana divizije je *Führer des Gepäcktrösses* – vođa tovarne komore stožera divizije, ranga poručnika, koji je vodio brigu o transportu sredstava unutar pojedinih dijelova stožera divizije (osobito pogonskih sredstva), kao pomoć- nika je imao jednog nižeg dočasnika (OKH, 1937., 1937.a i 1937.b). Do 1941. godine pod njim su bili krojač (*Schneider*) i obučar (*Schuhmacher*), koji su poslije prešli u sastav pobočničkog odjeljenja (OKH, 1941., 1941.a i 1941.c). Od 1941. godine vođa prtljažne komore stožera divizije dobiva *Kraftfahrzeugstaffel* – odred za organizaciju transporta goriva i maziva. Zapovjednik odreda je bio viši dočasnik, koji je imao dva pomoćnika: prvog za motorizaciju i transport pogonskih sredstva (*Fachbearbeiter*

für Kraftfahrdienst und Betriebsstofftransport), ranga nižeg dočasnika i drugog za službu pripravnosti vozila (*Fachbearbeiter für Bereitschaftsdienst*), ranga nižeg dočasnika. Zapovjednik odreda za organizaciju transporta goriva i maziva je prema potrebi tražio angažiranje vozila iz logističkih postrojbi divizije za obavljanje svojih zadataka (OKH, 1941., 1941.a i 1941.c). Zadnjom promjenom iz 1944. godine ukida se funkcija pomoćnika za pripravnost vozila u odredu za organizaciju transporta goriva i maziva (OKH, 1944.).

Četvrti dio zapovjedništva stana divizije je *Führer des Kraftwagengruppe* – vođa motorizirane skupine, ranga poručnika. Osnovni zadaci motorizirane skupine su svakodnevni poslovi prijevoza, održavanja tekličke veze i smještaja u vozilima svih dijelova divizijskog stožera. Motorizirana skupina zapovjedništva stana divizije organizirana je u tri dijela: prvi dio je bio *Kraftwagenfahrerstaffel* (odred vozača) na čelu kojega je bio nadnarednik (*Oberfeldwebel*), a činilo ga je 20 vozača ranga vojnika.¹⁴ Od 1941. godine odred vozača je povećan sa 20 na 30 vozača,¹⁵ da bi 1944. godine bio smanjen na 23 vozača, ranga vojnika.¹⁶

Drugi dio motorizirane skupine je bio *Kraftradmelderstaffel* (odred motociklista tekliča), koji je predvodio nadnarednik. Glavni zadatak motociklista tekliča je bio održavanje unutarnje tekličke veze između dijelova stožera, a isto tako i održavanje veze između stožera divizije i svih njemu podčinjenih postrojbi na terenu, od pozadine do bojišnice. Zapovjednik odreda motociklista je imao zamjenika u činu narednika i 40 motociklista, razvrstanih u sedam skupina. Na čelu svake skupine nalazio se niži dočasnik (kao zapovjednik skupine) i u prve dvije skupine po četiri motociklista, ranga vojnika, a u druge četiri skupine po pet motociklista, ranga vojnika. Također je u odred motociklista ulazila još jedna skupina od pet motociklista s motociklima s prikolicom (OKH, 1937., 1937.a i 1937.b).

Tijekom 1943. godine dolazi do masivnog smanjivanja odreda motociklista, i to u oklopnim i oklopno-grenadirskim divizijama na jednog zapovjednika (ranga nižeg časnika) i šest motociklista (motocikli s prikolicom), dok u ostalim tipovima divizija imamo jednog zapovjednika odreda motociklista (ranga višeg dočasnika) i četiri skupine motociklista od po jednog zapovjednika (ranga nižeg dočasnika) i četiri motociklista ranga vojnika. Dakle, ukupno 20 motociklista. Međutim, motociklistički odred ovih divizijskih stožera dobiva tri laka osobna terenska vozila s pripadajućim vozačima (jedan niži dočasnik i dva vojnika), koji ustrojavaju posebnu skupinu unutar motociklističkog odreda (OKH, 1943. i 1944.).

¹⁴ Odred vozača je imao na raspolaganju sljedeća vozila: dva laka terenska osobna vozila, sedam srednjih terenskih osobnih vozila, jedno teško terensko osobno vozilo, dva laka stožerna autobusa, jedan srednji stožerni autobus, četiri laka kamiona i tri srednja kamiona (OKH, 1937., 1937a i 1937.b).

¹⁵ Sukladno s tim dolazi i do promjene broja vozila u odredu: pet lakih terenskih osobnih vozila, devet srednjih terenskih osobnih vozila, jedno teško terensko osobno vozilo, pet lakih kamiona, sedam srednjih kamiona, dva laka stožerna autobusa i jedan srednji stožerni autobus (OKH, 1941., 1941.a i 1941.c).

¹⁶ Broj vozila u odredu vozača je bio sljedeći: šest lakih terenskih osobnih vozila, četiri srednja terenska osobna vozila, jedanaest lakih kamiona i dva srednja kamiona (OKH, 1944.).

Treći dio motorizirane skupine (ustrojen od 1941. godine) je *Kraftfahrzeug Instandsetzungsgruppe* – odjeljenje za održavanje vozila. Budući da je sve više vozila i motocikala bilo angažirano u stožerima divizija, nametnula se potreba ustrojavanja postrojbe za njihovo održavanje.¹⁷ Na čelu odjeljenja za održavanje vozila nalazio se *Schirrmeister* (K) – niži dočasnik, tehničke struke, koji je kao pomoćnike imao tri mehaničara (*Motorenschlosser*) ranga vojnika. Na raspolaganju su imali jedan motocikl s prikolicom i jedno lako osobno vozilo za prijevoz pričuvnih dijelova i alata (OKH, 1941., 1941.a i 1941.c).

Peti dio zapovjedništva stana divizije je *Stabswache* – stožerna straža, zadužena za neposredno osiguranje stožera divizije. Na čelu stožerne straže nalazio se narednik ili podnarednik, a sama straža je brojala 14 vojnika podijeljenih u dvije skupine po šest vojnika (zapovjednik niži dočasnik i pet vojnika s jednom lakom strojnicom) te *Entfernungsmessmann* (vojnici za mjerenje daljine) i *Waffenmeistergehilfe* (pomoćni oružar, ranga vojnika) (OKH, 1937., 1937.a i 1937.b). Od 1941. godine se ukida funkcija vojnika za mjerenje daljine (*Entfernungsmessmann*), a umjesto njega se uvodi teklić (*Melder*) (OKH, 1941., 1941.a i 1941.c). Nova promjena dolazi 1944. godine kada se stožerne straže sastoje od nižeg dočasnika i osam vojnika (dvije lake strojnice, četiri automata i četiri puške) i pomoćnog oružara (*Waffenmeistergehilfe*) ranga vojnika (OKH, 1944.).

Od 1944. godine pri Personalnom odjelu (*Adjutantur*) ustrojava se *Divisions Musikkorps* - divizijska glazba.¹⁸ Na čelu divizijske glazbe nalazio se *Musikmeister* – načelnik divizijske glazbe, koji je kao pomoćnika imao *Musikkorpsführer* – vođu glazbe (orkestra), ranga višeg dočasnika. Sam orkestar brojao je 36 glazbenika, od toga 11 ranga nižeg dočasnika i 25 glazbenika (*Musiker*) ranga vojnika (OKH, 1944.).

3. ZAKLJUČAK - USPOREDBA VELIČINE DIVIZIJSKIH STOŽERA TIJEKOM RATA

Divizijski stožeri Njemačke kopnene vojske u razdoblju od službenog osnivanja *Wehrmacht*a 1935. godine, pa gotovo do kraja 1941. godine imaju sljedeći brojčani sastav: 16 časnika, 14 vojnih službenika, 17 dočasnika i 90 vojnika. Ukupno je stožer divizije imao 137 ljudi, od tog broja samo oko 30 časnika, vojnih službenika, dočasnika i vojnika obavljalo je poslove operativnog vođenja divizije, koja je ukupno brojala 17 734 čovjeka.¹⁹

Krajem 1941. godine u stožerima divizija dolazi do povećanja brojnog sastava, u prvom redu zbog povećanja složenosti poslova i složenosti izvođenja operacija. Stožer divizije 1941. godine ima sljedeće brojno stanje: 21 časnik, 12 vojnih služ-

¹⁷ Ova postrojba je radila samo na održavanju prvog stupnja (lakše popravke).

¹⁸ Do 1944. godine svaka pukovnija je imala svoju vojnu glazbu. Ustrojavanjem divizijske vojne glazbe, vojne glazbe pri pukovnijama se ukidaju.

¹⁹ Pješačke divizije I. vala (aktivne) imale su ukupno: 534 časnika, 102 vojna službenika, 2701 dočasnika i 14 397 vojnika. Postotno 67,1 % ljudstva je angažirano u borbenom dijelu, a 32,9 % u pozadinskom dijelu divizije (Scherzer, 2007.)

benika, 40 dočasnika i 113 vojnika, ukupno 186 ljudi. Kao što se može vidjeti iz usporedbe brojnog stanja divizijskih stožera, dolazi do povećanja broja časnika, velikog povećanja broja dočasnika i povećanja broja vojnika angažiranih na poslovima u stožeru divizije. Velik dio poslova u stožeru divizije obavljaju upravo dočasnici i vojnici. Oni obavljaju najveći dio redovnih poslova i može se reći da su najzaslužniji za svakodnevno funkcioniranje stožera divizije (Reinhardt, 1954.).

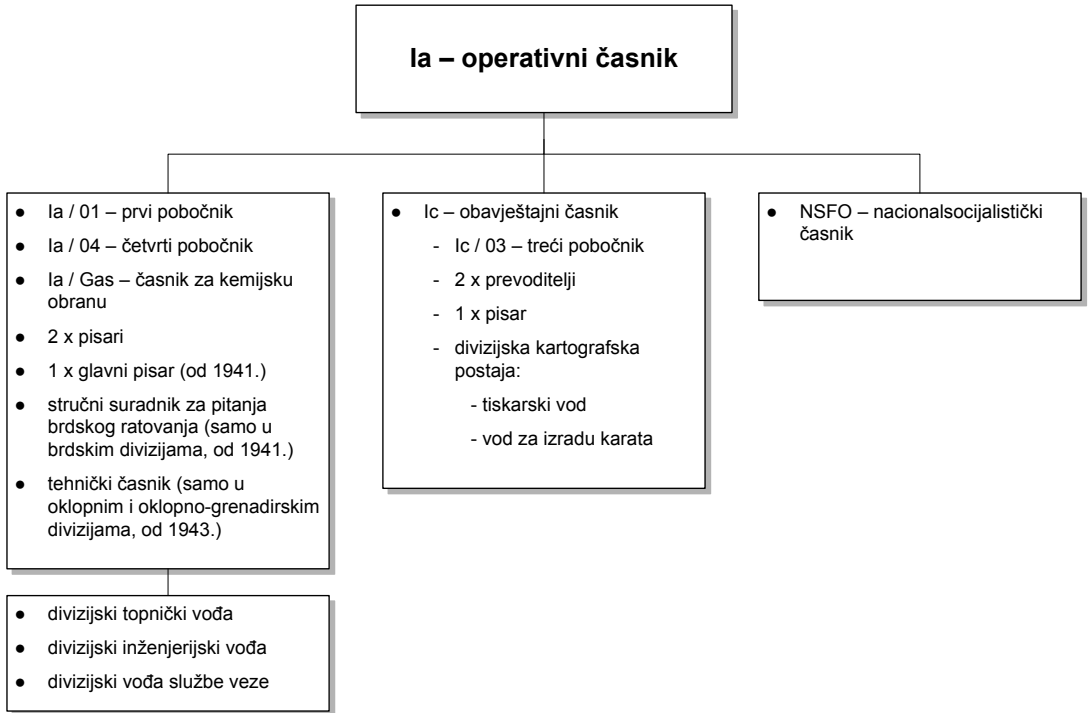
Posljednjim velikim preustrojem divizija i divizijskih stožera iz travnja 1944. godine dolazi do smanjenja brojnog sastava stožera divizija. Stožer divizije 1944. godine ima sljedeće brojno stanje: 22 časnika, 10 vojnih službenika, 30 dočasnika i 71 vojnik, ukupno 133 čovjeka.²⁰ Do spomenutog smanjenja brojnog stanja divizijskih stožera dolazi iz dva osnovna razloga: prvi je opće smanjenje brojnog stanja divizije (17 734 vojnika početkom rata na 12 772 vojnika krajem rata), a drugi su razlog veliki gubici (osobito u dočasnici) tijekom rata, što je naravno i temeljni razlog za smanjivanje općeg broja vojnika u diviziji (Reinhardt, 1954.).

Jedina konstanta tijekom cijelog rata jest da u diviziji imamo samo jedan položaj generalskog ranga – zapovjednika divizije.

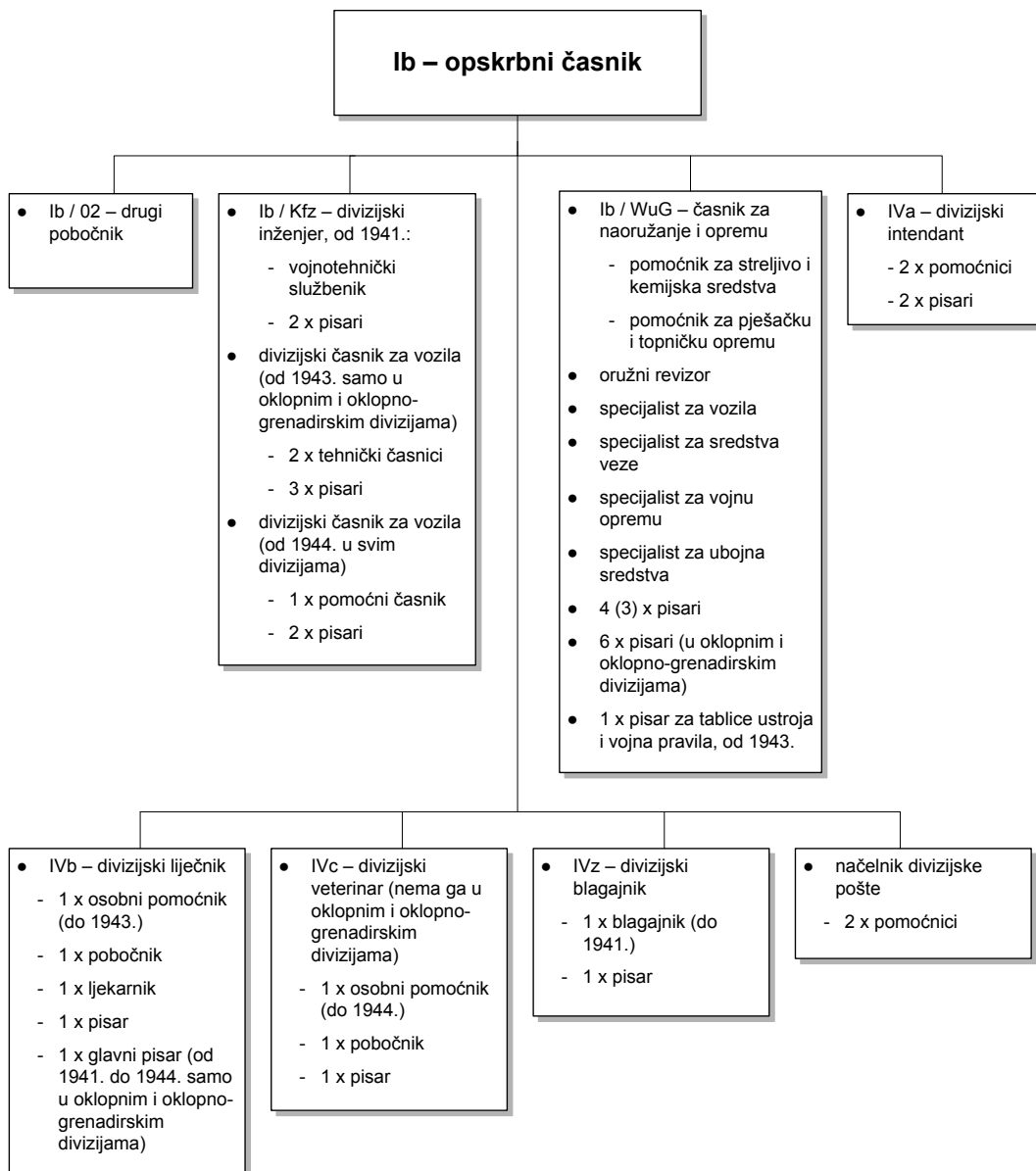
Kada uzmemo u obzir da za operativno vođenje divizije (ukupnog brojnog stanja od 12 do 17 tisuća vojnika) imamo jednog časnika ranga generala i 30-ak časnika i dočasnika, koji operativno vode (u ratnim uvjetima) cjelokupnu diviziju, dolazimo do zaključka da se samo ozbiljnim vojnim školovanjem, temeljitom obukom, osobnom odgovornošću i disciplinom, moglo doći do takvog stožernog sustava u kojem je toliko malo (časnika i dočasnika) na kvalitetan i profesionalan način moglo operativno voditi i svakodnevno se brinuti za toliko puno vojnika.

²⁰ Pješačke divizije "Novog tipa" (Neue Art) 1944. godine imaju: 333 časnika, 70 vojnih službenika, 2164 dočasnika i 11 660 vojnika, ukupno: 12 772 čovjeka. Postotno 77,9 % ljudstva je angažirano u borbenom dijelu, a 22,1 % u pozadinskom dijelu divizije (Scherzer, 2007.).

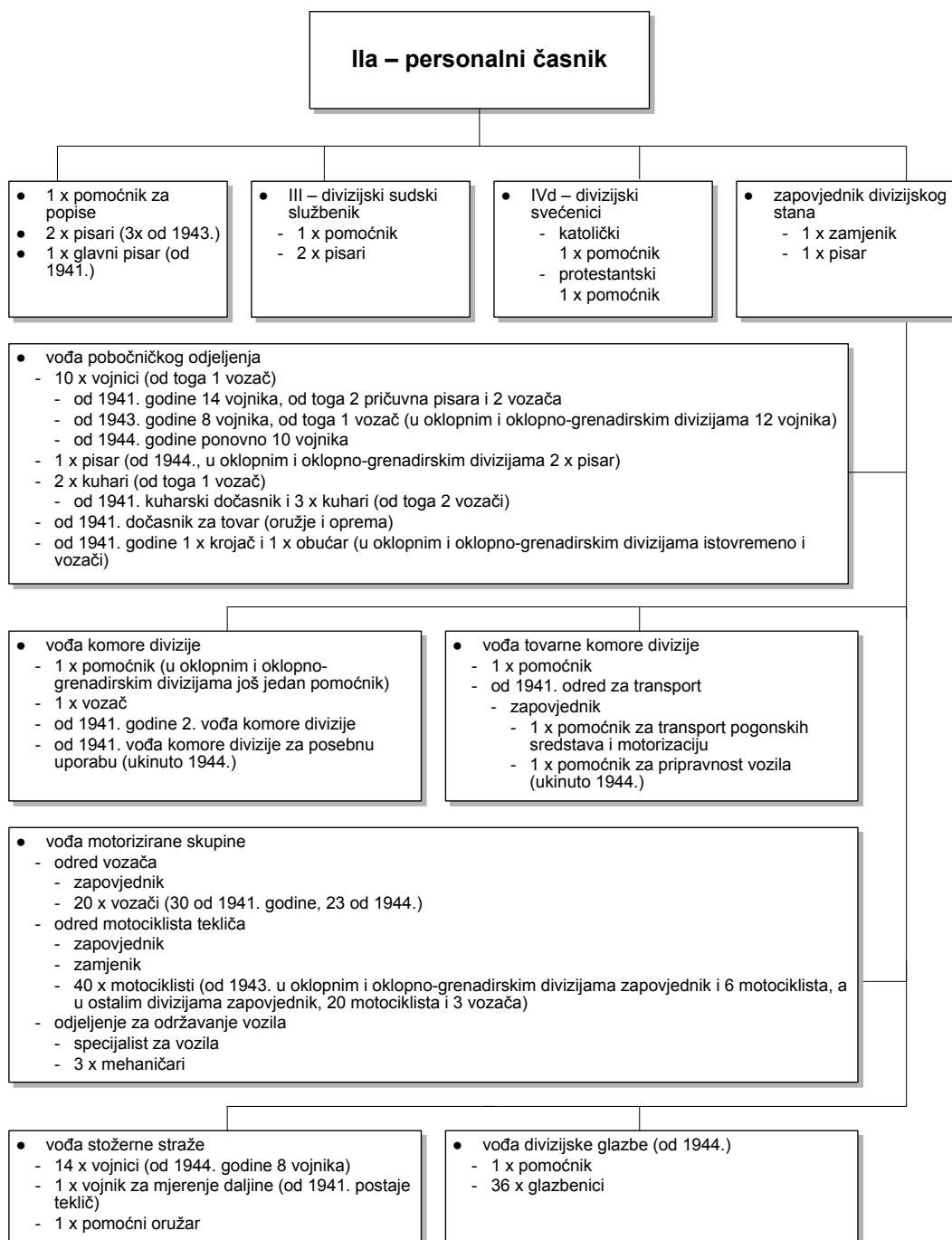
Schema 1 - vodeći (operativni) odjel

Schema 2 – opskrbni odjel

Schema 3 – personalni odjel

LITERATURA

GRADA:

- OKH (*Oberkommando des Heeres*) KStN 21 (Kommando Infanterie Division) od 1. 10. 1937., dopuna od 1. 5. 1940., Organisations-Abteilung, H 1/2, Generalstab des Heeres, Records of Headquarters German Army High Command (OKH), Microcopy No. T-78, Roll No. 391, Nacional Archives and Records Administration (NARA), Washington.
- OKH (*Oberkommando des Heeres*) KStN 23 (Kommando Infanterie Division (mot)) od 1. 10. 1937., dopuna od 28. 8. 1940., Organisations-Abteilung, H 1/2, Generalstab des Heeres, Records of Headquarters German Army High Command (OKH), Microcopy No. T-78, Roll No. 391, Nacional Archives and Records Administration (NARA), Washington.
- OKH (*Oberkommando des Heeres*) KStN 51 (Kommando Panzer Division) od 1. 10. 1937., dopuna od 28. 8. 1940., Organisations-Abteilung, H 1/2, Generalstab des Heeres, Records of Headquarters German Army High Command (OKH), Microcopy No. T-78, Roll No. 391, Nacional Archives and Records Administration (NARA), Washington.
- OKH (*Oberkommando des Heeres*) KStN 21 (Kommando Infanterie Division) od 1. 2. 1941., Organisations-Abteilung, H 1/2, Generalstab des Heeres, Records of Headquarters German Army High Command (OKH), Microcopy No. T-78, Roll No. 391, Nacional Archives and Records Administration (NARA), Washington.
- OKH (*Oberkommando des Heeres*) KStN 23 (Kommando Infanterie Division (mot)) od 1. 2. 1941., Organisations-Abteilung, H 1/2, Generalstab des Heeres, Records of Headquarters German Army High Command (OKH), Microcopy No. T-78, Roll No. 391, Nacional Archives and Records Administration (NARA), Washington.
- OKH (*Oberkommando des Heeres*) KStN 51 (Kommando Panzer Division) od 1. 2. 1941., dopuna od 1. 11. 1941., Organisations-Abteilung, H 1/2, Generalstab des Heeres, Records of Headquarters German Army High Command (OKH), Microcopy No. T-78, Roll No. 391, Nacional Archives and Records Administration (NARA), Washington.
- OKH (*Oberkommando des Heeres*) KStN 21 (Kommando Infanterie Division, Kommando Gebirgs Division, Kommando leichten Division) od 1. 11. 1941., Organisations-Abteilung, H 1/2, Generalstab des Heeres, Records of Headquarters German Army High Command (OKH), Microcopy No. T-78, Roll No. 391, Nacional Archives and Records Administration (NARA), Washington.
- OKH (*Oberkommando des Heeres*) KStN 51a (Kommando Panzer Division, Kommando Panzergrenadier Division) od 1. 12. 1943., Organisations-Abteilung, H 1/2, Generalstab des Heeres, Records of Headquarters German Army High Command (OKH), Microcopy No. T-78, Roll No. 391, Nacional Archives and Records Administration (NARA), Washington.
- OKH (*Oberkommando des Heeres*) KStN 21n (Kommando Infanterie Division n.A. 44, Kommando Gebirgs Division n.A. 44, Kommando Jäger Division n.A. 44) od 1. 4. 1944., Organisations-Abteilung, H 1/2, Generalstab des Heeres,

Records of Headquarters German Army High Command (OKH), Microcopy No. T-78, Roll No. 391, National Archives and Records Administration (NARA), Washington.

KNJIGE:

Fiedler, Siegfried (1978.) *Grundriss der Militär-und Kriegsgeschichte Dritter Band – Napoleon gegen Preussen*. München: Bernard & Graefe Verlag.

Handbuch zur deutschen Militärgeschichte 1648. – 1939. (1968.) Hrsg. Hans Meier-Welcker, Frankfurt/M: Bernard & Graefe Verlag.

Hitl, J. D. (1959.) *Vojni štabovi*. Beograd: Vojnoizdavački zavod JNA "Vojno delo".

Reinhardt, Hellmuth (1954.) *Size and composition of divisional and higher staffs in the German Army*. USAEHD Foreign Military Studies No. P-139.

Von Schellendorff, Paul (1895.) *Der Dienst der Generalstabes*. Berlin: Militär-Verlag.

Scherzer, Veit (2007.) *Deutsche Truppen im Zweiten Weltkrieg – Formationsgeschichte des Heeres und des Ersatzheeres 1939.-1945. Band 1, Teilband A*. Ranis: Scherzers Militaer – Verlag.

Tomac, Petar (1965.) *Francuski revolucionarni i Napoleonovi ratovi*. Beograd: Vojnoizdavački zavod JNA "Vojno delo".

ORGANISATION DER DIVISIONSSTÄBE DES DEUTSCHEN HEERES IM ZWEITEN WELTKRIEG

Mario Werhas

Zusammenfassung

Divisionen sind die höchsten taktischen Formationen des stehendes Heeres und seit ihrer Einführung Mitte des 18. Jahrhunderts stellten sie bis zur Mitte des 20. Jahrhunderts die Grundlage für die Berechnung der Größe der Streitkräfte. Deutsche Streitkräfte haben zwischen 1935 und 1945 circa 800 verschiedene Divisionsstäbe aufgestellt. Die Hauptintention dieser Arbeit ist das Kennenlernen der Aufstellung der charakteristischen (und am zahlreichsten vorhandenen) Divisionsstäbe, durch detaillierte Beschreibung und Erklärung aller Funktionen innerhalb des Divisionsstabes. Nicht weniger wichtig ist der Versuch des Autors durch Umschreibung und Erläuterung, sowie durch Übersetzung deutscher Militärterminologie, seinen bescheidenen Beitrag zu dem bei uns wenig bekannten und erforschten Teil der neueren Militärgeschichte zu leisten.

Schlüsselwörter: Division, Divisionsstab, Abteilung, Stabsoffizier, Unteroffizier, Soldat

